

Thomas Verbogt. *Onvolledig landschap*. Veen

De verhalen van Thomas Verbogt in zijn derde boek *Onvolledig landschap* lijken het product te zijn van een merkwaardig soort erosie. Wat er wordt verteld is op de een of andere manier afgesleten, het zit vol gaten of is uiteengevallen in fragmenten, die een naadloos herstel van het oorspronkelijke geheel niet meer mogelijk maken. Elk verhaal ziet eruit als de landkaart van een falend geheugen: contouren zijn uitgewist, alleen lijnen, vlekken en af en toe een verrassend helder beeld zijn overgebleven.

In het titelverhaal wordt dat al in de eerste regel aangekondigd: „Het verhaal, de reconstructie, is onbetrouwbaar". Beter gezegd, van een reconstructie is nauwelijks sprake; de verteller heeft al moeite genoeg met de verwoording van het gevoel dat hem verbindt met wat hij te vertellen heeft. Een vrouw (Simone) is tijdens een vakantie plotseling, zonder duidelijke aanleiding, uit zijn leven verdwenen en hij blijft (met haar debiele broer) achter in het „landschap".

Heeft deze broer iets te maken met de verdwijning van Simone? Het zou best kunnen, maar de lezer komt er niet achter, net zo min als de verteller, die in het verhaal tot zichzelf laat doordringen wat de verdwijning precies voor hem betekent. Pas achteraf realiseert hij zich de volledigheid (of het geluk) waaraan hij deel heeft gehad en die nu voorbij is; het maakt de „onvolledigheid" (die hij op het landschap projecteert) alleen maar des te pijnlijker. Maar „de paniek, de woede en de ontgoocheling zijn verdwenen", meldt hij al in de derde zin van het verhaal, dat zich vervolgens laat lezen als een serene, bijna abstracte evocatie van onmacht en gemis.

De verteller in „Onvolledig landschap" herinnert aan de hoofdpersonen van Verbogts eerdere werk: de verhalenbundel *De feestavond* (1981) en de roman *Glazen schaduwen* (1984). Zij staan evenmin erg solide in de hen omringende wereld. In zijn debuut heeft Verbogt het fraai geformuleerd; zijn hoofdpersoon heet daar te verkeren in „een vacuüm waarin hij de eisen die het bestaan stelde op gelaten wijze wist te negeren". Ook de visie op de werkelijkheid komt overeen met die in de nieuwe bundel: „Eigenlijk waren er helemaal geen verbanden meer aan te wijzen. Alles verliep alleen maar en dat verlopen werd bepaald door toevalligheden".

De verschillen met het eerdere werk zitten vooral in de vorm. Wat vrijwel ontbreekt in de verhalen van *Onvolledig landschap* is het anekdotisch realisme, dat in *De feestavond* nog volop aanwezig was. En met niet altijd even overtuigend resultaat, getuige bijvoorbeeld de succesvolle zakenman in het lange verhaal „Uit logeren", die met zijn verzwegen debiele kind en zijn bordeelbezoek de wereldvreemde hoofdpersoon een wat al te stereotiep tegenspel biedt. In zijn roman *Glazen schaduwen* waagt Verbogt zich op een fantasierijker pad: de speurtocht van zijn verteller naar de zelfmoord van diens vader eindigt in een hallucinerend avontuur. Maar de roman als geheel lijkt me toch mislukt, door het gebrek aan evenwicht tussen realistische en fantastische elementen, en door de iets te doorzichtige pogingen (misschien was de zelfmoord wel een moord) om de aandacht van de lezer gevangen te houden.

De verhalen in *Onvolledig landschap* maken een veel meer uitgebalanceerde indruk. De overbodige franje is verdwenen; Verbogt lijkt ditmaal ook beter te weten waar het hem om te doen is. Op de achterflap lees ik dat hij de afgelopen jaren

voornamelijk voor toneel heeft geschreven. Ik ken zijn stukken niet, maar ik kan mij voorstellen dat de ervaringen met het theater mede verantwoordelijk zijn geweest voor de versobering, die wat mij betreft een niet geringe vooruitgang betekent.

Niet alle verhalen vind ik overigens even geslaagd. In „Conditie“ (over een alcoholicus die 's nachts in het bos een deerlijk misvormde man ontmoet) lijkt mij het effectbejag iets te grof, evenals de symboliek: het wegrennen van de hoofdpersoon nadat de misvormde man zijn tanden heeft gezet in een vogellijk, is te duidelijk een vluchten voor zichzelf. In „Alsof ze 't koud heeft“ zijn de passages over Andrea en die over haar krankzinnig geworden moeder naar mijn smaak te weinig dwingend met elkaar verbonden. Ook „Wanneer de rook is opgetrokken“ beviel mij minder: het verhaal heeft te veel van een - willekeurig en daarom nietszeggend - exotisch sprookje.

Maar de overige verhalen in de bundel mogen er zijn. Intrigerend zijn vooral de vrouwen met wie de verteller doorgaans nogal chaotische relaties onderhoudt: een soort *femme fatale* in „Zomergasten“, een even aandoenlijke als ongrijpbare schim in „Thema“. Heel mooi is de literaire symbiose die wordt beschreven in het eerste verhaal: de „adembenemde“ actrice Hanna vraagt de verteller een scenario te schrijven op basis van haar (vermoedelijk verzonnen) levensverhaal, terwijl hij haar tot de hoofdpersoon maakt van het leven dat hij zelf zou willen leiden - en in het verhaal ook daadwerkelijk leidt.

Bevatten deze beide verhalen nog de nodige realistische elementen, het verhaal „In onbegrijpelijk wit daglicht“ is opnieuw even onwerkelijk, op het abstracte af, als het prachtige titelverhaal. Met de nadruk op de vrouw (hier is het de man die verdwijnt) worden twee geliefden beschreven die elkaar van tijd tot tijd in hotelkamers ontmoeten, zonder dat er iets gebeurt en zonder dat zij hun liefde ooit uitspreken. Maar: „In een van die hotelkamers, toen hij een uur lang naar buiten had gekeken, naar een stad die gloeide in de hitte en waar ze de afgelopen nacht stomdronken waren geworden, had ze zich ineens uitgekled en zijn naam genoemd. Hij was naar haar toe gelopen en had even haar schouder aangeraakt, zoals iemand in een museum voorzichtig aan een schilderij voelt“.

Het laatste verhaal van de bundel („Aanleidingen“) wijkt enigszins van de andere af, maar doet er niet voor onder. Het bestaat uit het relaas dat een naamloze verteller afsteekt tegen een agent, inzake een vervelende „kwestie“ waar hij bij betrokken is. Een zekere Dennis (wiens echtgenote met de verteller samenwoont) blijkt zijn melkboer met een bijl te hebben bewerkt, en de agent zou graag willen weten waarom. De verteller betoogt met verschillende voorbeelden hoe kleine aanleidingen („Aanleidingen worden vaak onderschat“) tot gewelddadige gevolgen kunnen leiden, maar wat waarschijnlijk de oorzaak is van het hele drama (zijn verhouding met de echtgenote) wordt door hem diplomatiek verzwegen.

In een paar woorden samengevat, lijkt het niet veel. Dat klopt: veel is het ook niet, maar het is wel goed gedaan, met precies de juiste toonzetting, die verwarring suggereert en een lichte mate van gestoordheid. Een sfeer van vervreemding maakt zich van de bladzijden los, die nadat het boek is dichtgeslagen even in de kamer blijft hangen.

Thomas Verbogt schrijft zonder veel omhaal over „grote“ zaken: dood,

zelfmoord, tragische liefde, de raadsels van het bestaan. Dat wordt al gauw potsierlijk als de schrijver er niet een eigen passende vorm voor heeft weten te vinden. In de beste verhalen van *Onvolledig landschap* is Verbogt echter in dat laatste voortreffelijk geslaagd, op een bescheiden manier, die vooral moet hebben bestaan uit schrappen en weglaten: een literaire vorm van erosie. In het resultaat blijft voldoende over om de lezer te laten zien wat er hand is, nooit genoeg om zijn belangstelling te doven voor wat er is verdwenen.

(*de Volkskrant*, 2-3-1990)